

TEMA 10
LA FILOSOFIA DEL LENGUAJE DE L'ÚLTIM WITTGENSTEIN
(II): EL PROBLEMA DE SEGUIR UNA REGLA
(David Pineda)

- Tema
- Exercicis
- Referències:
 - Bibliografia
 - Llocs web

TEMA 10

LA FILOSOFIA DEL LLENGUATGE DE L'ÚLTIM WITTGENSTEIN

(II): EL PROBLEMA DE SEGUIR UNA REGLA

David Pineda

10.1. Introducció

Abordarem en aquest tema un altre dels elements centrals del pensament de l'últim Wittgenstein, a saber, el que s'ha anomenat "el problema de seguir una regla". A diferència del que passa amb les tesis exposades en l'altre tema dedicat a la filosofia de l'últim Wittgenstein (vegeu **TEMA 9: LA FILOSOFIA DEL LLENGUATGE DE L'ÚLTIM WITTGENSTEIN (I)**) no hi ha acord unànim entre els especialistes respecte a quina és realment la posició que sosté Wittgenstein amb relació a aquest problema. De fet, la literatura especialitzada recull interpretacions molt divergents. En conseqüència, la nostra estratègia expositiva tindrà en compte aquesta situació. El que farem serà, en primer lloc, recollir les tesis de Wittgenstein sobre les quals hi ha bastant acord. A continuació, exposarem breument les principals interpretacions alternatives i els problemes més importants que presenta cadascuna. Com passa en el tema anterior, al final s'inclou un apèndix bibliogràfic que pretén servir d'ajuda i orientació.

10.2. Què són les regles?

En l'altre tema dedicat a Wittgenstein s'ha esmentat el requisit de la normativitat que ha de satisfer qualsevol teoria del significat lingüístic: allò que es proposi que constitueix el significat d'una expressió ha de donar lloc a una distinció entre usos correctes i incorrectes d'aquesta expressió. L'argument contra la possibilitat d'un llenguatge privat consisteix llavors a assenyalar que aquest requisit no pot satisfer-se sota la hipòtesi d'un llenguatge d'aquest tipus. En conseqüència, la teoria mentalista del significat, segons la qual la hipòtesi d'un llenguatge privat no és incoherent, és errònia. La pregunta natural que sorgeix a continuació és si hi ha alguna teoria del significat correcta, és a dir, que satisfaci el requisit de normativitat. Wittgenstein no era un escèptic respecte al significat i les seves observacions no es limiten a soscar les tesis dels mentalistes sinó a proposar el que considera la manera correcta d'entendre la naturalesa del significat. Ara bé, la qüestió de quina és exactament la posició de Wittgenstein ha suscitat una controvèrsia profunda. Els intèrprets no es posen d'acord en quina és la teoria final sobre el significat que proposa Wittgenstein. El que farem a continuació serà obrar en conseqüència. Començarem per exposar les opinions de Wittgenstein clarament documentables i sobre les quals hi ha un acord gairebé total. Finalment, exposarem críticament les principals interpretacions discrepants sobre els aspectes d'aquestes opinions que resulten menys clars.

Tornem a la idea que el llenguatge és constitutivament una activitat reglada, suggerida en l'analogia del llenguatge amb els jocs. Amb aquesta idea es vol transmetre que el vincle del llenguatge amb l'acció és constitutiu d'aquest, en un sentit d'"acció", a més, en què el subjecte de la hipòtesi del geni maligne no podria dur a terme accions; i també que és constitutiu del llenguatge la normativitat, això és, que les accions lingüístiques, l'ús de signes o expressions, no són arbitràries, estan reglades, encara que les regles no ho determinin completament. Aquesta idea conté, si no estem equivocats, el nucli de les reflexions de Wittgenstein sobre el llenguatge en general i del significat en particular. Tractem, així doncs, de desenvolupar-la una mica. Al final ens adonarem que en realitat aquests dos aspectes convergeixen en un de sol.

Comencem considerant novament l'aspecte de la normativitat. Que una expressió tingui un significat implica que hi ha maneres correctes i incorrectes d'emprar-la, això és, implica que l'ús està reglat, s'ajusta a una regla. Així doncs, comprendre el significat d'una expressió requereix respectar aquest ús reglat. Recordeu l'exemple que esmentem més amunt: d'algú que usés una expressió d'una manera manifestament arbitrària o poc concordant amb el nostre ús reglat diríem que no comprèn el significat d'aquesta expressió. Respectar l'ús reglat significa que els usos propis d'aquesta expressió són conformes a la regla. I per això Wittgenstein diu que comprendre un llenguatge és un cas de seguir una regla (*Investigacions I*, 199). (El concís paràgraf 202 és una anticipació de l'argument contra el llenguatge privat que acabem d'exposar i que en les *Investigacions* es formula en paràgrafs següents a aquest, només que formulat en els termes del seguiment de regles.)

D'altra banda, hem dit anteriorment que la indeterminació de la definició ostensiva pot esborrar-se si l'acompanyem amb una explicació sobre com ha d'interpretar-se. Per exemple, una definició ostensiva de 'vermell' pot resultar efectiva si l'acompanyem d'una explicació que digui més o menys que ha d'interpretar-se de la manera següent: s'ha d'aplicar el terme 'vermell' a tota superfície que tingui un color com el de la mostra, sense precisar-ne el matís. Ara bé, és clar que només captarà el significat per mitjà d'aquesta explicació qui conegui per endavant el significat de les paraules que la componen. És a dir, la definició ostensiva i l'explicació de nou no fixen per si soles usos correctes i incorrectes, ja que tot depèn de com s'interpreti l'explicació. Sembla que caiem aquí en una espècie de regressió infinita. comencem per oferir una explicació sobre com ha d'interpretar-se la definició, i per la mateixa raó haurem d'oferir una explicació de com ha d'interpretar-se l'explicació, i així contínuament (*Investigacions I*, 198, paràgraf 1 i 201, paràgraf 2). Això és sens dubte absurd. Les interpretacions soles no determinen el significat. La sortida d'aquesta paradoxa és que "hi ha una captació de la regla que no és una interpretació".

Wittgenstein insisteix que no hem de confondre la regla amb una expressió de la regla que ajudi a interpretar-la. Si veiem les coses així llavors la regressió sembla inevitable. Un exemple del mateix Wittgenstein ajudarà a aclarir aquest punt crucial. Imaginem un indicador de camins en forma de fletxa amb un nom de lloc anotat. Com hem comentat anteriorment, l'indicador no ens diu per ell mateix quina direcció s'ha de prendre. Imaginem que jo hagués d'explicar-li a algú que no entén aquest tipus d'indicacions quina direcció ha de prendre segons l'indicador. Hauria de recórrer al que Wittgenstein anomenaria una descripció o expressió de la "regla de l'indicador de camins", és a dir, una mica més o menys com el que segueix: "has d'entendre que el lloc que té el nom anotat és en la direcció que prolonga la fletxa de l'indicador." Però òbviament, aquesta explicació només serà útil al meu interlocutor si comprèn per endavant el significat de les paraules de què consta. Per aquesta raó, aquest mecanisme d'acudir a descripcions o interpretacions no pot ser general, sota pena de regressió. Hi ha d'haver una captació de la regla que no consisteixi a entendre'n una descripció.

En què consisteix aquesta captació? Wittgenstein afirma que seguir una regla és una pràctica, un costum (*Investigacions I*, 199 i 202), i aclareix que per costum s'ha d'entendre un ús estable. Una pràctica és un ús regular, estable. Capta la regla, per tant, qui actua conforme a aquesta, això és, qui usa una expressió d'acord amb aquest ús estable. Com ja hem anticipat, aquest ús estable és el que constitueix el significat de l'expressió; el significat, si no de tota expressió, sí almenys d'algunes expressions bàsiques, està constitutivament vinculat amb l'acció, i en particular amb usos estables d'expressions en certes situacions per part dels parlants. Això és així perquè usar una expressió amb un significat és un cas de seguir una regla i seguir una regla és, en definitiva, actuar d'una certa manera.

En l'altre tema dedicat a Wittgenstein (vegeu **TEMA 9: LA FILOSOFIA DEL LLENGUATGE DE L'ÚLTIM WITTGENSTEIN (I)**, secció 9.4. **Ús i verificacionisme: la funció de la filosofia**) hem cridat l'atenció sobre un caire verificacionista en la proposta de Wittgenstein segons la qual la manera particular en què s'usa una expressió no és un indicatiu de la comprensió del significat d'aquesta expressió, sinó que la constitueix. També s'hi diu que Wittgenstein té un argument independent del verificacionisme per sostenir aquesta tesi. Ara estem en condicions de reconèixer aquest argument. En efecte, l'argument esmentat consisteix en el fet que el requisit de normativitat imposa un vincle constitutiu entre el significat lingüístic i l'ús del llenguatge. L'imposa perquè només reconeixent aquest vincle pot satisfer-se.

Abans hem dit que en la tesi que el llenguatge és constitutivament una activitat reglada, tesi que resumeix, segons el nostre parer, el nucli de la filosofia del llenguatge de l'últim Wittgenstein, poden discernir-se dos aspectes: el vincle constitutiu amb l'acció, d'una banda, i la normativitat, el fet que les accions lingüístiques estan reglades, per l'altra. Hem dit també que en realitat ambdós aspectes convergeixen en un de sol. Doncs bé, ara estem en condicions d'entendre per què. L'argument pot esbossar-se com segueix. En primer lloc, tenim que sense activitats reglades no hi ha significat i per tant no hi ha llenguatge. Perquè pugui haver-hi llenguatge, doncs, ha de satisfer-se el requisit de la normativitat. Ara bé, el que el raonament de Wittgenstein vol mostrar és que aquest requisit no pot satisfer-se llevat que es reconegui un vincle constitutiu entre llenguatge i acció, i en un sentit d'acció, a més, en què el subjecte sota la hipòtesi del geni maligne no pot dur a terme accions. Per aquesta raó no pot haver-hi llenguatge privat. La idea d'un subjecte que parla un llenguatge però no executa accions en un món físic és senzillament incoherent.

Arribats a aquest punt, sorgeix la qüestió de si el que s'ha esmentat fins aquí és veritablement suficient per donar compte de la normativitat del significat. Aquest és el punt on divergeixen d'una manera més gran els intèrprets. Però abans d'abordar aquesta discussió convé assenyalar que Wittgenstein diu efectivament una cosa important en relació amb aquesta qüestió. Acabem de veure que la possibilitat del llenguatge descansa en la possibilitat d'usos estables de les expressions d'aquest llenguatge per part dels qui el parlen. Ara bé, per què hi ha usos estables? N'hi ha, segons Wittgenstein, perquè concorden en les nostres maneres de reaccionar. La possibilitat dels usos estables es fonamenta en la nostra manera natural de reaccionar, natural perquè és constitutiu del gènere humà. Wittgenstein considera el cas d'un explorador que arriba a un país estrany els habitants del qual semblen parlar també un llenguatge estrany. Sota quines circumstàncies, es pregunta, podria dir l'explorador que aquests individus disposen d'un llenguatge? La resposta és que podria dir-ho en la mesura que aquestes gents tinguessin maneres bàsiques de reaccionar (aquelles en les quals descansa la possibilitat de llenguatge) com les nostres: "la manera d'actuar humana comuna és ara el sistema de referència per mitjà del qual interpretem un llenguatge estrany" (*Investigacions I*, 206 i 142). En opinió de qui escriu (encara que aquesta és una opinió discutible) Wittgenstein no està argumentant aquí que marciàns que no comparteixin les nostres maneres bàsiques de reaccionar no podrien desenvolupar un llenguatge, sinó només que nosaltres humans no tindríem cap possibilitat d'entendre-ho en cas que l'haguessin desenvolupat. La possibilitat del llenguatge d'aquests marciàns descansaria en les seves maneres naturals (marciànes) de reaccionar, diferents de les nostres.

Això pot ajudar-nos a entendre el que es diu en *Investigacions I*, 242: "a la comprensió per mitjà del llenguatge pertany no només una concordança en les definicions, sinó també (per estrany que això pugui sonar) una concordança en els judicis". És a dir, podem comunicar-nos a través del llenguatge, podem també ensenyar-lo, gràcies al fet que coincidim en les nostres maneres de reaccionar. Aquesta concordança permet

que sorgeixin usos estables i que nous parlants puguin acomodar les accions a aquests usos. Això sona "estrany" perquè el que s'està dient aquí és que certs fets contingents, fets relatius a les nostres maneres de reaccionar, que podrien per tant, en un cert sentit, haver estat d'una altra manera, són constitutius del significat; una cosa, doncs, que la tradició filosòfica estima com l'àmbit d'allò no fàctic o no contingent. Per a Wittgenstein, com acabem de veure, sobre aquests fets descansa en realitat la possibilitat del llenguatge.

Explicitem una mica més aquesta última idea. Hi ha un sentit en què qualsevol filòsof que reconegui el caràcter convencional dels llenguatges humans convindrà que el significat de les expressions d'aquests llenguatges depèn de fets contingents. Però l'observació de Wittgenstein no té a veure amb la convencionalitat del llenguatge. Considerem una vegada més el terme 'vermell'. Suposem que X és un objecte que podríem considerar paradigmàticament vermell, de manera que, segons pretén Wittgenstein, el significat de 'vermell' descansa en el nostre ús concordant d'aquesta expressió referida a l'objecte X (o a objectes com X). Considerem ara l'enunciat 'X és vermell'. Doncs bé, aquest enunciat expressa sens dubte un fet contingent sobre el món (la vermillor de X); tanmateix, com que X constitueix un cas paradigmàtic d'aplicació del terme 'vermell' (i donades les tesis que acabem de veure que Wittgenstein defensa sobre el significat) passa també que l'enunciat en qüestió és *a priori*, ja que és vertader en virtut del significat de 'vermell' (de fet, 'vermell' té el significat que té segons la nostra concordança en el judici que expressa aquest enunciat). Així doncs, hi ha enunciats contingents (el que expressen podria ser d'una altra manera) però *a priori* i, en rigor, analítics (la seva veritat depèn merament dels fets relatius al significat).

10.3. La interpretació comunitària

Com hem dit la font principal de controvèrsia entre els intèrprets de Wittgenstein rau en com s'han d'interpretar les tesis que li hem atribuït de manera que se satisfaci el requisit de la normativitat. Un podria pensar que l'apel·lació a reaccions naturals resol aquesta qüestió de la manera següent: l'ús és correcte si és conforme a la reacció natural; no ho és si no és aquest el cas. Ara bé, aquesta resposta resulta incompleta fins que no s'aclareixi en què consisteixen aquestes maneres naturals de reaccionar o, el que és el mateix, com s'ha d'entendre la noció de pràctica o d'ús estable.

La interpretació comunitària entén que la pràctica és una cosa que té una dimensió eminentment social. La idea és que un sol home, aïllat d'una comunitat, no pot seguir regles ni, en particular, desenvolupar un llenguatge. Els partidaris d'aquesta interpretació sostenen, doncs, que Wittgenstein no només argumenta contra la possibilitat d'un llenguatge privat, com hem vist, sinó fins i tot d'un llenguatge solitari, és a dir, d'un llenguatge desenvolupat per un ultra Robinson (anomenem-lo així), algú dipositat en una illa quan és massa petit per haver estat encara ensinistrat en un llenguatge humà, al mode del personatge de la novel·la de Kipling *El llibre de la selva*. Cal que s'entengui bé; els partidaris d'aquesta interpretació no estan en contra que algú ja ensinistrat en un llenguatge pugui idear un llenguatge propi, una espècie de codi secret (negar això seria absurd i Wittgenstein mateix ho reconeix explícitament), sinó que algú que mai ha estat ensinistrat en un llenguatge i viu permanentment aïllat pugui desenvolupar un llenguatge.

L'argument principal d'aquesta interpretació pot esbossar-se com segueix. Partim de la tesi ja comentada que hi ha d'haver una diferència entre el fet que a un li sembli que els seus usos són correctes i que en efecte ho siguin si volem poder parlar de correcció amb propietat (aquesta és justament, recordem-ho, la diferència que no pot

establir el subjecte en la situació hipotètica d'un llenguatge privat). Ara bé, en el cas d'un individu aïllat no sembla que aquesta distinció pugui efectuar-se, ja que en aquest cas l'individu actuarà segons li sembla en cada cas, i no hi haurà manera independent perquè pugui contrastar aquesta opinió. Ara bé, si l'individu no viu aïllat, llavors sí que hi haurà un criteri de correcció independent, a saber, els usos dels altres. Un ús propi serà sancionat com a correcte si coincideix amb l'ús de la resta de parlants, i serà sancionat com a incorrecte en l'altre cas.

Com pot apreciar-se, aquest argument és essencialment l'argument de la falta de criteri de correcció que Wittgenstein ofereix per establir la impossibilitat d'un llenguatge privat, només que aquesta vegada no s'aplica a un llenguatge amb unes expressions que suposadament signifiquen sensacions mentals privades, sinó a un llenguatge parlat suposadament per algú aïllat d'altres éssers humans. Resulta estrany, això no obstant, que Wittgenstein no fes cap referència a aquesta extensió del seu argument. Fora d'això, un dels principals problemes que s'han assenyalat en relació amb aquesta interpretació és que fa conceptualment impossible que la majoria (i fins i tot tots) els parlants d'un llenguatge puguin estar equivocats respecte a l'ús d'una expressió en una situació determinada. Això sembla implausible almenys si ho interpretem en un sentit general, ja que l'error generalitzat és característic de l'espècie humana; per exemple, va haver-hi un temps en què els homes aplicaven el terme 'pla' a la Terra. El comunitarista sembla obligat a restringir la seva tesi a certs termes bàsics, però no és gens clar que encara així pugui eludir la dificultat; o bé a suggerir canvis implausibles de significat.

10.4. La teoria disposicionalista

Abans dèiem que, per mostrar que la teoria de Wittgenstein satisfà el requisit d'explicar la normativitat, és necessari precisar la noció de pràctica o ús estable. Per exemple si per pràctica s'entenen usos efectius, tant si són d'un individu només com de tota la comunitat de parlants, llavors aquest requisit no se satisfà. L'argument l'ha descrit contemporàniament Saul Kripke al llibre *Regles i llenguatge privat en Wittgenstein* però Wittgenstein n'era plenament conscient i de fet el discuteix (vegeu, per exemple, *Quadern Blau*, 13). Suposem que inicio la sèrie de números següent:

1, 2, 4, 7, 11, 16...

Segurament, el lector pensarà que per seguir la sèrie s'hi ha d'afegir el '22'. Però és un fet fàcil de reconèixer que hi ha una varietat de sèries diferents amb aquest mateix inici. És més, qualsevol successió finita de números és compartida per una infinitat de sèries (infinites) diferents. Dit d'una altra manera: qualsevol successió finita de números infradetermina una sèrie numèrica (infinita).

Què té això a veure amb el seguiment de regles i la normativitat del significat? Suposem que per 'pràctica' entenem els usos efectius d'una expressió per part de la comunitat de parlants. Per molt àmplia que sigui la comunitat i molt extens que sigui l'interval de temps que considerem, els usos efectius que cal considerar integren un conjunt finit. Ara bé, l'ús reglat que determina el significat de l'expressió concerneix usos infinits (ja que s'han de considerar, òbviament, no només els usos efectius, sinó tots els possibles). Però llavors ens trobem amb el mateix problema que en cas de la sèrie i la successió de números: la pràctica, entesa d'aquesta manera, infradetermina la regla, i ho fa per les mateixes raons per les quals una successió finita de números infradetermina una sèrie numèrica infinita.

La teoria disposicionalista defuig aquest problema en entendre les pràctiques, els costums o els usos estables, com a disposicions a la conducta. Un exemple típic de disposició és la solubilitat en aigua. En dir que un objecte té aquesta disposició el que volem dir és que es dissoldria si el submergíssim en aigua i es donessin certes condicions de "normalitat". El fet de dissoldre's que experimenta una cosa soluble en aigua si l'hi submergim és el que s'anomena la "manifestació" de la disposició. És constitutiu, doncs, de tenir una disposició verificar condicions contrafàctics. En cas que l'objecte no verifiqués el contrafàctic pertinent diríem que no té la disposició (o que l'ha perdut, segons els casos). Sens dubte, alguna cosa pot ser soluble en aigua i no dissoldre-s'hi mai, i per això s'enuncia la condició en subjuntiu. Altres termes característicament disposicionals són 'fragilitat' o 'elasticitat'.

Una disposició a la conducta és una disposició amb unes manifestacions que són accions. Un exemple clar de disposició a la conducta és la irritabilitat. Quan diem que algú és irritable volem dir que alçaria la veu, o que faria un gest violent, o manifestaria algun tipus de conducta desagradable, si es donessin un nombre de circumstàncies. Però algú pot ser irritable sense conduir-se d'aquesta manera, si s'esdevé que no es donen les circumstàncies desencadenants pertinents. La tesi del disposicionalista és que el significat d'una expressió pot identificar-se amb una disposició (o un conjunt de disposicions) a usar aquesta expressió de maneres determinades davant de determinades circumstàncies. La idea és que les "maneres i circumstàncies" que s'especificarien en els contrafàctics constitutivament vinculats a la disposició en cobririen tots els usos correctes possibles. Aquesta característica de les disposicions permet al disposicionalista de defugir la dificultat de la finitud exposada a l'inici d'aquesta secció. Per exemple, encara que ni jo ni cap altre parlant usem mai 'vermell' aplicat a una superfície determinada (real o possible), el nostre fet de significar vermell amb 'vermell' consisteix, no en els nostres usos efectius de la paraula, sinó en la nostra disposició a usar-la de manera tal que l'aplicaríem a aquesta superfície si es donessin les circumstàncies pertinents. La disposició determina, per dir-ho així, infinits usos possibles de la paraula 'vermell' que corresponen a les infinites manifestacions possibles. El punt crucial és que el fet obvi que no totes aquestes infinites manifestacions possibles puguin dur-se efectivament a terme no va en detriment de l'atribució de la disposició; de la mateixa manera que un objecte pot ser soluble en aigua i no arribar a dissoldre-s'hi mai (en no donar-se les circumstàncies necessàries perquè es dugui a terme aquesta manifestació).

Les dificultats principals d'aquesta teoria disposicionalista les ha assenyalat S. Kripke al llibre citat anteriorment (*op. cit.*, pàg. 27-32). Podem resumir-les en dues. La primera és que, segons Kripke, no és raonable atribuir a éssers finits com nosaltres disposicions amb manifestacions infinites. Kripke tracta de justificar aquesta objecció amb l'exemple del terme 'suma'. Segons el disposicionalista, el que determina que amb 'suma' els parlants del català signifiquem la suma aritmètica és, entre d'altres, la nostra disposició a respondre amb la suma $n + m$ davant de preguntes del tipus 'Quant és $n + m$?' Ara bé, hi ha infinites preguntes d'aquest tipus, i algunes d'aquestes (de fet, infinites) concerneixen a números massa grans perquè nosaltres puguem computar-los. Però si no podem computar-los, donades les nostres limitacions cognitives, sembla absurd atribuir-nos la disposició a efectuar-hi operacions.

L'altra dificultat és que la teoria disposicionalista tampoc no satisfà el requisit de normativitat. La raó és la següent. Que jo tingui la disposició a actuar de tal manera i tal altra davant de tal circumstància i tal altra significa simplement que jo actuaré de tal manera i tal altra si es presenten aquestes circumstàncies, però no significa en absolut que *hagi* d'actuar d'aquestes maneres davant d'aquestes circumstàncies. Segons l'anàlisi disposicionalista, el fet que jo signifiqui el color vermell amb l'expressió 'vermell' està constituït, entre altres coses, per la meua disposició a aplicar 'vermell' a

superfícies vermelles; ara bé, això significa només que en presència d'una superfície vermella (i altres circumstàncies apropiades, com per exemple que hi hagi una bona il·luminació, que el meu aparell visual funcioni correctament, etc.) jo aplicaré la paraula 'vermell' a aquesta superfície (si em demanen que ho faci i decideixo atendre a aquesta petició). Ara bé, com hem vist, el requisit de normativitat del significat imposa molt més que això. Que 'vermell' significa el color vermell no comporta únicament que apliqui aquesta expressió en les circumstàncies referides, sinó que he de fer-ho, sota pena d'incórrer en error, és a dir, de fer una cosa incorrecta. Fa una cosa correcta el terròs de sucre quan es dissol en ser submergit en aigua? Un diria que no en té sentit dir tal cosa. Així doncs, les disposicions a la conducta no sembla que puguin ser fonament d'una distinció entre usos correctes i incorrectes d'una expressió.

10.5. La solució escèptica

En el llibre citat, S. Kripke, després d'examinar possibles tipus de fets que puguin explicar la normativitat del significat i trobar dificultats, segons ell insalvables, en totes les propostes, i davant de la falta d'alternatives, conclou que no hi ha en realitat cap fet que determini que les nostres expressions tinguin significat. És a dir, quan proferim enunciats d'atribució de significat, del tipus 'Joan significa l'addició amb el signe '+', l'enunciat en qüestió no té condicions de veritat, és a dir, no hi ha cap fet que en cas de donar-se ho fes vertader. Kripke arriba, així doncs, a una conclusió escèptica sobre el significat: un catàleg exhaustiu dels fets que passen al món no inclou fets sobre el significat.

Tanmateix això no vol dir que els enunciats d'atribució de significat siguin absurds. No ho són perquè, encara que no tenen condicions de veritat, tenen condicions d'asseverabilitat, és a dir, condicions sota les quals resulta apropiat proferir-los. Resulta apropiat perquè proferir-los en aquestes circumstàncies és alguna cosa que té un paper important en les nostres vides. Per aquesta raó, i recorrent a la terminologia de Wittgenstein, podem dir que aquest tipus d'enunciats té un paper ben diferenciat dels nostres jocs de llenguatge i són, segons els punts de vista del mateix Wittgenstein, tan lícits com qualssevol altres. De fet, Kripke atribueix al mateix Wittgenstein aquest punt de vista que denomina "solució escèptica", ja que passa per acceptar la conclusió de l'escèptic que no hi ha fets relatius al significat.

La idea de Kripke és que un enunciat del tipus 'Joan significa l'addició amb el signe '+' és asseverable quan constatem que Joan coincideix amb nosaltres en els usos del signe '+'. Per entendre això imaginem que estem ensenyant a Joan de sumar. Doncs bé, direm que entén el signe '+' quan comprovem que és capaç de donar les mateixes solucions a les sumes que li proposem que aquelles que donem o donaríem nosaltres mateixos si ens ho preguntessin. El paper que això exerceix en les nostres vides és que, en proferir un enunciat d'aquest tipus, estem donant avís a la comunitat de parlants que Joan és fiable pel que fa als usos del signe '+', això és, que l'usa de manera prou similar a la manera en la qual l'usen els altres.

S'ha insistit recentment en el fet que un dels problemes principals de la solució escèptica de Kripke és que porta a una posició inconsistent. Clourem aquest tema amb una exposició breu d'un dels arguments que s'han adduït a favor d'aquesta conclusió. L'argument té dues parts. En la primera s'argumenta que la tesi que els enunciats d'atribució de significat no tenen condicions de veritat comporta la tesi que cap enunciat no té condicions de veritat. En la segona es justifica que aquesta darrera tesi és inconsistent. La primera part s'argumenta com segueix. Les condicions de veritat d'un enunciat depenen en part del significat d'aquest. Però si no hi ha fets sobre el significat, llavors això sembla portar-nos a la tesi que no hi ha fets sobre les condicions

de veritat; és a dir, enunciats del tipus 'S té la condició de veritat P' no tenen condicions de veritat sinó, pel cap alt, condicions d'asseverabilitat. Però donada la propietat de treure les cometes del predicat de veritat, segons la qual l'enunciat 'S té la condició de veritat P' és vertader si i només si S té la condició de veritat P, resulta llavors que per a cada enunciat S, S no té condicions de veritat. Provada la primera part, hi ha diverses estratègies per provar la segona. Una és que de la conclusió de la primera part se segueix que l'enunciat que estableix la solució escèptica de Kripke no té condicions de veritat. Amb la qual cosa ni tan sols té sentit dir que el que assevera podria ser vertader.

• EXERCICIS

Exercici 1: Formuleu la condició d'adequació basada en la normativitat que segons Wittgenstein ha de satisfer una teoria del significat.

Exercici 2: Per què, segons Wittgenstein, usar una expressió amb un significat és un cas de seguir una regla?

Exercici 3: Per què, segons Wittgenstein, hi ha d'haver una captació d'una regla que no sigui una interpretació de la regla?

Exercici 4: Comenteu *Investigacions I*, 198.

Exercici 5: En què consisteix la interpretació comunitària del problema de seguir una regla?

Exercici 6: Considereu aquesta asseveració: la interpretació comunitària del problema de seguir una regla exclou la possibilitat de llenguatges solitaris, és a dir, de llenguatges parlats per una sola persona.

És correcta? Raoneu la vostra resposta.

Exercici 7: Per què els usos efectius d'una expressió no en fixen el significat?

Exercici 8: Formuleu les objeccions de Kripke a la teoria disposicional.

Exercici 9: Exclou la teoria disposicional la possibilitat de llenguatges solitaris? Raoneu la vostra resposta.

Exercici 10: Descriviu la solució escèptica que Kripke proposa per al problema de seguir una regla. En quin sentit és escèptica aquesta posició?

• REFERÈNCIES

• BREU BIBLIOGRAFIA COMENTADA:

Wittgenstein, Ludwig. *Philosophische Untersuchungen/Investigacions Filosòfic*. Text bilingüe original en alemany i traducció al castellà a càrrec d'Ulises Moulines i Alfonso García Suárez. Barcelona: Crítica, 1988. [Publicat per primera vegada el 1953 en text bilingüe amb l'original alemany i la traducció anglesa a càrrec de G. E. M. Anscombe].

Les *Investigacions filosòfiques* és l'obra fonamental de l'últim Wittgenstein. Els paràgrafs 138-242, són aproximadament, els que contenen la discussió sobre el seguiment de regles.

Per la seva banda el llibre de Kripke, S. *Reglas y lenguaje privado en Wittgenstein* (traducció de l'anglès d'Alejandro Tomassini de l'original titulat *Wittgenstein on Rules and Private Language*. Mexico: UNAM, 1989) conté una discussió excel·lent entorn del problema de seguir una regla.

Quant a la bibliografia secundària, esmentem en primer lloc tres monografies interessants sobre l'obra de Wittgenstein disponibles en castellà:

Ayer, A. J. *Wittgenstein*. Barcelona: Crítica, 1986. [Traducció de l'original en anglès a càrrec de Joaquim Sempere.]

Kenny, A. *Wittgenstein*. Madrid: Alianza Universidad, 1982. [Traducció de l'original en anglès a càrrec d'Alfredo Deaño.]

Prades, J.L.; Sanfèlix; V. *Wittgenstein: mundo y lenguaje*. Barcelona: Cincel, 1990.

En segon lloc, seleccionem algunes obres generals que contenen capítols dedicats a les idees de l'últim Wittgenstein:

Acero, J. J. *Lenguaje y filosofía*. Barcelona: Octaedro, 1993, cap. 6 i 7.

García-Carpintero, M.: *Las palabras, las ideas y las cosas. Una presentación de la filosofía del lenguaje*. Barcelona: Ariel, 1996, cap. 11.

García Suárez, A. *Modos de significar. Una introducción temática a la filosofía del lenguaje*. Madrid: Tecnos, 1997, cap. 9, secc. 2 i 5 i cap. 11, sec. 3.

Hierro S. Pescador, J. *Principios de filosofía del lenguaje*. Madrid: Alianza Universidad Textos, 1985, cap. 7, secc. 1 i 2.

Pérez Otero, M. *Aproximació a la filosofia del llenguatge*. Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona, 2001, cap. 6.

• LLOCS WEB:

Entrada a *The Internet Encyclopedia of Philosophy*:

<http://www.iep.utm.edu/w/wittgens.htm>

Entrada a la *Stanford Encyclopedia*:

<http://plato.stanford.edu/entries/wittgenstein/>

The Cambridge Wittgenstein Archive (amb fotos, dades bibliogràfiques i històriques...):

<http://www.wittgen-cam.ac.uk/cgi-bin/forms/home.cgi>

Fotos de Wittgenstein:

<http://www-groups.dcs.st-and.ac.uk/~history/PictDisplay/Wittgenstein.html>

Referències de Wittgenstein (llibres, articles...):

<http://www-groups.dcs.st-and.ac.uk/~history/Mathematicians/Wittgenstein.html>

Breu exposició de les principals aportacions filosòfiques de Wittgenstein (amb enllaços als termes més destacats).

<http://www.philosophypages.com/ph/witt.htm>